

Ulusal eğitimimizin geçmişte en yaratıcı, en verimli dönemi, hiç kuşkusuz Hasan-Ali dönemidir. Düşüncemiz, sanatımız, edebiyatımız boylanır, başağa kalkar bu dönemde. Eğitim düzenimiz —özellikle Köy Enstitüleriyle— yaşamla bütünleşme, değişimi hızlandırma tüm insan gücümüzü işe yaratma açısından, dünyanın geliştirdiği klasik eğitim kurumlarını aşar. Bolluklu hasatlar yaktır. Bağımsızlık savaşımız nasıl «mazlum milletlere» kurtuluşun yolunu açmışsa, Hasan-Ali dönemi de, kendi kaynaklarına dayanarak kalkınmanın, bağımsızlığı kökleştirmenin örneğini vermiştir.

Çok genç yaşta yitirdiğimiz değerli bilim adamı Orhan Bursalı: «Mustafa Kemal, Doğu'nun Rönesansı'dır der. Gerçekten de, teokratik devlet anlayışını yıkarak, bilimin öncülüğünde çağdaşlaşmaya yönelerek, Doğu insanına kendini bulma, akılcı yaşam yolunu açmıştır. Doğu da, bin yıldır düşüncesini, elini bağlayan zincirleri kırarak, kendini yenileyebilecektir. Bu düşüncenin en çok Hasan-Ali döneminde somutlaştığını görüyoruz. Örneğin, profesör Tütengil: «Temelde bir Rönesans hareketi» diyordu Köy Enstitüleri için.

Elbet bir birliğin sonucuydu bu dönem, düşün ve ekin adamlarımızın ortaklaşa ürünü. Tanzimattan beri sürüp gelen düşünceler saydamlaşıyor, Batı'nın üstyapı kurumlarını aktarmağa çalışarak, öykünmecilikle çağdaşlaşılacağı anlıyoruz. Kendi gerçeklerimiz, kendi insanımız oluyor çıkış noktası.

IMECEBAŞI

Hilmi Ziya Ülken: «Ali, çok ve büyük iş yaptı» diyor. «Maarif Şurası, Ahlak Şurası, Tercüme Kongresi, Felsefe Terimleri Komisyonu, Köy Enstitüleri, Ortaöğretimde birlik, Yüksek öğretimle ortaöğretimin uyarlanması, Dünya klasikleri tercümesi, nihayet üniversite muhtariyeti...»

Evet, Hasan Ali Yücel, çekirdekten yetişme bir bakan. Toplumumuzun seçkin bir ekin, sanat adamı. Doğuyu da Batıyı da çok iyi biliyor. Yıllarca öğretmen, Bakanlık Mü-

Hasan - Ali Dönemi

Mehmet BAŞARAN

fettişi, Genel Müdür olarak çalışmış. Millî eğitimin avucunun içi. Ona göre Millî Eğitim Bakanı demek, toplumdaki gizil gücü (potansiyeli) çağdaşlaşma yolunda devindiren, tüm insanımızın kafa ve kol gücünü coşkulu bir imeceye başlatan demektir. Tonguç gibi, Rüşdü Uzel gibi. Genel Müdürlüğü var. Kolları sallıyor:

1939'da ilk Maarif Şurası'nı topluyor. Meceğin yetişkin adamları, ekinimizin, eğitimimizin sorunlarını enine boyuna inceliyorlar o şurada. Deneyler düşünceler biriktiriyor, harman ediliyor. Sap daneden ayrılarak bir «Millî eğitim planı» düzenleniyor sonunda. «Batı, fikirden korkuyu kaldırmakla başlayan adam, her kafayı, her değerli ülke hizmetine koşuyor.

Hasan-Ali dönemi, şuraca hazırlanan «Millî Eğitim Planı»nın, O'nun imecebaşılığın da uygulandığı dönemdir.

«Bir yandan Batı'nın kültür kaynaklarına, bir yandan Türkiye'nin insan kaynaklarına, kısacası bir yandan humanizmaya, bir yandan köylüye gitmek. Karanlıklar içinde bir çoğunluk ve yarım yamalak bir tanzimat aydınlığıyla Yeni Türkiye'nin kurulabileceğine inanmıyor, eğitim ve öğretim ilkelerinin bu acı gerçeğe çevrilmesini istiyordu. Köy Enstitüleri ve Dünya Klasikleri için yıllarca, geceli gündüzlü, cenkleşe tartışa, Büyük Millet Meclisinden köy kahvelerine kadar her yerde giriştiği savaşın özü buydu» (YÜCEL, Sabahattin Eyüboğlu)

Atatürk'ü en iyi anlayan, Cumhuriyet millî eğitimini yoğuran adamdır Yücel Yazgısı Atatürkçülükle özdeşleşmiştir. Çok partili döneme geçerken en çok saldırıya uğrayan O'dur. «Atatürk'ü ve eserlerini yıkmak için,

önce bizim gibi Atatürkçü ve çevrimcileri âdi iftiralarla yıkmaya çalıştılar.» (Bize Göre Köşe Yazısı: Hayri Alpar)

EĞİTİM ÖZGÜRLEŞME EYLEMİDİR

Mustafa Kemal'e göre geçmiş dönemlerin eğitim anlayışı, uygulamaları yarıömürge durumuna düşmemizin, yıkılışımızın en önemli nedenleri arasındadır. Cumhuriyet, «Fikri hür, irfanı hür, vicdani hür» kuşaklar yetiştirmelidir. Ancak, böyle kuşaklar, tüm kafa güçlerini ortaya koyup, çağdaş bir toplum yaratabilirler. Eğitim, bir buyurma aracı bir süs olmaktan çıkarılmalı, dünyayı yaşanması duruma getirmeğe yaramalıdır. İşte ilk şura, bu doğrultuda, eğitimi bir özgürleşme eylemine dönüştürmeğe yönelmiştir.

Devlet Başkanı İNÖNÜ bile şöyle der:

«Resmî kanunlar ne derlerse desinler, vatandaşlara ne haklar tanınrsa tanınsın, hiç olmazsa ilköğretim derecesinde bilgi olmazsa, haklar ve vazifeler canlanamaz, gönüllere ve yüreklere sinip yerleşemez. Bilmeden, siyasi ve ekonomik kudret sahiplerinin elinde, ortaçağda olduğu gibi köle hayatı sürer. Asıl acıklı olan taraf da, kendi düşkün ve köle hayatına karşı duygusuz ve kayıtsız kalır.»

Tonguç'un deyişle «Köylüyü köleliklerin her türlüşünden kurtarmayı amaçlayan eğitim seferberliği, Köy Enstitüleri atılımı, böyle başlar. Görüldüğü gibi «bilin» insanlardan oluşan bir toplum yaratılmak isteniyor. Ama «bilgilendirme» vatandaş «siyasi ve ekonomik kudret sahiplerinin köleliğinden kurtarıcı» olacak. Üretim teknolojisini yenilemeğe, toprak reformuna yönelme bu

yüzden. Toplum bol üreten, hakça bölüşen kendi-kendini yönetebilen bir toplum haline gelecek. Enstitülerin kendi-kendini yönetebilen, üretimi yeni aşamalara ulaştırıcı eğitim imeceleri olarak kurulması da bundan.

Tercüme Bürosu çevresinde toplanan aydınlar, harıl harıl Batı'nın başarılarını Türkçe'ye kazandırmaya çalışıyor. Her yıl, Cumhuriyet Bayramına belli sayıda çeviri yetiştirme programlanmış. Çevirilerin baş okuyucusu, Devlet Başkanı: «Edebiyatımızda, sanatımızda ve fikirlerimizde istediğimiz yüksekliği ve genişliği bol yardımcı vasıtalar içinde yetişmiş olanlardan beklemek tabii yoldur.» (İnönü) Liselerin yazın eğitimine yardımcı olmak üzere bir de Okul Klasikleri Dizisi başlatılmıştır. Ancak sağlam düşünce ve sanat yapıtlarını okuyarak yetişenler, sağlıklı düşünürler, hoşgörülü olur, insanı duyarlıkla donanır. Sokrates'in Savunmasını, Hamlet'i, Cimri'yi okuyan özümleyen öğrenci sınırlarını genişletmiş, dünya düşüncesine sanatına açılmağa başlamış olmaz mı? Bir düşünce, bir bilinç ortamı yaratamadıkça düşünen, arayan, fikri, vicdani, irfanı hür insanlar yetiştirilebilir mi?

Köy Enstitüleriyle, bir halk kırazmasına dönüşmüştür eğitim. Derin işlemenin, yeni değerler fıskırtmanın ortamına girilmiştir. Düşüncemiz, sanatımız ekinimiz bir imce kazanacaktır. Hasan-Ali, iyi bir imecebaşısı demıştik. Gizli gücümüzü devindirip, coşkulu bir imece yaratmayı başarmıştır. Tonguç'un büyük adam olduğunu bilir. Kentsoylu eğitim anlayışının aşıldığını, eğitime yeni boyutlar katıldığını görür. Giderek, tüm eğitim düzenimizi bu öze göre düzenleme hazırlığındadır. Tarihimizde, onun döneminde yetişen öğretmen kuşağınca özveriyle çalışan, yurdun her yanına, işine alın terini katan, acı çeken, yılmayan, bir kuşak var mıdır?...

«Bir kişinin atacağı dev adımlarını değil, bin kişinin atacağı insan adımlarını» özleyen Yücel, gerçekten Cumhuriyet döneminin en başarılı bakanıdır. Önceki gün (26 şubat 1981) ölümünün 20. yıldönümüydü. İşıklar içinde yatsın.

